

Göreceli Yoksunluk, Eşitsizlik ve Büyüme Üzerine Bir Modelleme

Öz

Bu makale, eşitsizliğin büyüme üzerindeki etkileriyle ilgili eski tartışmayı, büyüme modellerini sosyal ödüllerin rolüne ait nispeten yeni bulgular ve özellikle “Göreceli-Yoksunluk” (GY) kavramı ile genişleterek araştırmak için bir girişimdir. Çevresine kıyasla yoksunlaşmanın yarattığı hoşnutsuzluğa bir tepki, insanları servet biriktirme gayretlerini arttırmaları (daha fazla tasarruf ya da daha çok çalışmayla) olabilir. Böyle bir ortamda nispeten yoksun olmanın sonucu olarak büyüme etkisi gözlemlenebilir. Makalenin amacı GY sonucu artan çalışma gayreti ve servet biriktirme arzusunun eşitsizlik arttıkça beraberinde yüksek büyüme getirebileceğini göstermektir.

Bireylerin tüketimi sevip çalışmayı sevmediği klasik bir büyüme modelini, bireyin toplam servetinin bir fonksiyonu olarak ölçtüğümüz GY ölçütünü ekleyerek geliştiriyoruz. Bireylerin GY’ya önem vermesi durumunda, emeğin fayda fonksiyonunda nasıl tepki verdiğine bağlı olarak eşitsizliğin büyüme artırıcı ya da azaltıcı etkisi olabileceğini gösteriyoruz. Eşitsizliğin hangi koşullar altında yüksek veya düşük büyümeye dönüştüğünü ve GY endişesinin servet birikimini nasıl etkilediğini inceliyoruz. Model sonuçlarına göre büyüme ile servet eşitsizliği arasındaki ilişki belirsizliğini korumaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Eşitsizlik, büyüme, sosyal statü, göreceli yoksunluk*

A Model on Relative Deprivation, Inequality and Growth

Abstract

We attempt to investigate the old debate of the effects of inequality on growth by extending the early growth models with the relatively new findings on the role of social rewards, particularly the concept of “relative deprivation” (hereafter RD). One response for the discontent of falling behind others might be for people to increase their effort to accumulate wealth (to save or to work harder). In such a setting, we might observe a growth effect. Our motive is to show that increased effort to work and accumulate wealth as result of RD can lead to higher growth as inequality increases.

We extend a classical growth model where individuals like consumption and dislike work by including a concern for RD measured as a function of individual’s total wealth. We show that when individuals are concerned for RD, inequality can either be growth enhancing or growth reducing depending how the utility function responds to the disutility from labor. We analyze the conditions under which inequality translates to higher or lower growth and how the concern for RD affects wealth accumulation. According to the findings, the ambiguous relationship between inequality and growth persists.

Keywords: *Inequality, growth, social status, relative deprivation*

Ünay TAMGAÇ TEZCAN¹

¹ Yrd. Doç. Dr., TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi, İktisat Bölümü, Söğütözü, Ankara, utamgac@etu.edu.tr
ORCID ID: 0000-0001-8374-7019

1. GİRİŞ

Bu makale, eskiden beri süregelen eşitsizliğin büyüme üzerindeki etkileriyle ilgili tartışmayı, ekonomik büyümenin erken modellerini, sosyal ödüllerin rolüne ait nispeten yeni bulgular ve özellikle “Göreceli Yoksunluk” (GY) kavramı ile genişleterek araştırmak için bir girişimdir. Literatürdeki tanıma göre, bireyin kendini kıyasladığı gruba göre daha kötü durumda olmasının onda yarattığı hoşnutsuzluk ya da kaygı algısına “Göreceli Yoksunluk” (GY) (“Relative Deprivation”) denir. Çalışmamızda servet eşitsizliğinin göreceli yoksunluk kanalıyla bireysel davranışlar ve ekonomik büyüme üzerindeki etkisi araştırılmaktadır. Spesifik olarak bireylerin, artan eşitsizlik sonucu yaşadıkları GY duygusuna nasıl tepki verdiklerinden hareketle, gelir eşitsizliği ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki sınanmıştır.

Ekonometri, deneysel iktisat, sosyal psikoloji ve nörobilim çalışmalarından elde edilen bulgular, bireylerin kendilerini sürekli diğer bireylerle (kendi “karşılaştırma grubu”ndaki veya “referans grubu”ndaki bireylerle) kıyasladığını ve bu kıyaslanmanın onların mutluluğunu ve davranışlarını etkilediğini göstermiştir. Örneğin karşılaştırma grubundaki bireylere göre tüketim, gelir ya da sosyal statü bakımından kötü durumda olmak bireyi mutsuz edebilir. Yine bireylerin bir karşılaştırma grubunun varlığı durumunda göstereceği davranış bu durum olmadığı zamanki davranıştan farklı olabilir ve bundan tercihler ve ekonomik süreçler etkilenebilir.

Stouffer vd.(1949)’nin “2. Dünya Savaşındaki Sosyal Psikoloji Araştırmaları: Amerikan Askeri” isimli çalışması göreceli yoksunluk ve referans grupları üzerindeki çalışmaların başlangıcı olmuştur. Stouffer vd.’ne göre askerler kendilerine daha yüksek rütbe verilmemesine değil, bu rütbelerin hak etmeyenlere verilmesine kızıyorlardı. Ayrıca bir bölgedeki zenci askerler kendilerini diğer bölgedeki zenci askerlerle değil, buldukları bölgede yaşayan sivil zencilerle karşılaştırıyordu. Bu araştırmayı bu konuyla ilgili geniş bir sosyal-psikolojik yazın izledi.

Ekonomi bilimi bu araştırma konusunu nispeten geç ve ancak bir miktar yakalamış durumdadır. Kendini referans grubuna kıyasla daha kötü durumda hisseden bir birey buna çeşitli tepkiler vere-

bilir. Birey geri kalmanın yarattığı hoşnutsuzluğu azaltmak amacıyla kendini karşılaştırma grubuna yakınlaştıran davranışlara yönelebileceği gibi (az kazanan bireyin çalışma çabasını artırması ya da verimliliği arttırmak amacıyla beşeri sermayeye daha fazla yatırım yapması gibi), kaçmak (göç etmek), ya da referans grubundakileri sabote etmek gibi farklı davranışlar da geliştirebilir. Bireyin vereceği tepki temel olarak ekonomik ve sosyal çevreye, kişinin önündeki fırsatlara, tepkinin ne kadar süre içerisinde verildiğine, sosyal ve kültürel normlara, bireysel algılara, tercih ve yeteneklere bağlıdır.

Bireylerin bu karşılaştırma sonucu vereceği tepkilerin ekonomik sonuçları özellikle yakın zamanda iktisatçıların ilgisini çekmiştir. Stark ve Taylor (1991) göreceli yoksunluğun göç üzerine etkisini araştırmıştır. Bireylerin tepkileri üzerine benzer çalışmalar Zizzo ve Oswald (2001), Luttmer (2005), Fliessbach vd. (2007), Blanchflower ve Oswald (2008), Takahashi vd. (2009) olarak sıralanabilir. Bu çalışmalar öznel refah (subjective well-being) ve kalkınma çalışmalarının merkezinde olan soruların çoğu arasında bir ilişki olduğunu göstermektedir. Buradan hareketle çalışmamızda GY duygusunun bireysel kararları ve dolayısıyla büyümeyi nasıl etkileyebileceği sorusuna yanıt aramaktayız. Daha spesifik olarak eşitsizlik nedeniyle artan GY duygusunun kişilerin tercihlerinde yaratacağı etki yoluyla büyümeyi nasıl etkileyeceğini ve dolayısıyla da büyüme ile eşitsizlik arasındaki ilişkiyi el almaktayız.

Literatürde eşitsizlik ile büyüme arasındaki ilişki çok sayıda çalışmada incelenmiş, ancak farklı sonuçlara ulaşılmıştır. Acaba bu iki değişken arasındaki ilişki GY’nin bireylerde yarattığı negatif etki dikkate alındığında nasıl değişir? Eşitsizlik büyümeyi hangi koşullarda artırır, hangi koşullarda azaltır? Bu soruları cevaplamak için servet dağılımındaki eşitsizlik ve zenginleşme (servet yaratma) arasında nedensel bağlantı kuran bir teorik model geliştirilmiştir. Burada göstermek istediğimiz, eşitsizlikteki artışı takiben artan statü arzusu ile beraber servet birikiminin teşvik edilmiş olabileceğidir. GY bireyin statü arzusunun bir ölçütü olarak, bireyin serveti ise statünün belirleyicisi olarak düşünülebilir. Büyüme modelimizde, bireylerin fayda fonksiyonları GY ölçütü içerecek şekilde yenilenmiş, bireylerin göreceli servet durumlarındaki değişikliklere tepki olarak hangi durumlarda daha

fazla çalışacakları ve bunun ekonomik büyüme- yi nasıl etkileyeceği incelenmiştir. Çalışmamızda bireylerin GY'a önem vermesi durumunda, fayda fonksiyonundaki etkisine bağlı olarak eşitsizliğin büyüme arttırıcı ya da büyüme azaltıcı olabileceği bulunmuştur. Bu sonuç ampirik yazın ile örtüşmesi bakımından da önemlidir.

Eşitsizliğin büyüme üzerine etkisi özellikle ekonomi politikası için önemlidir. Herhangi bir vergi politikası ekonomide servetin farklı sınıflar arasında yeniden dağıtılması anlamına gelir. Bu tür servet dağılımını etkileyen politikaların bireysel teşvik ve tercihleri etkilemek yoluyla büyümeye ikincil etkileri olabilir. Modelimiz bireylerin fayda fonksiyonun ve dolayısıyla tercihlerinin GY'den etkilendiği durumda eşitsizliğin büyümeye etkilerinin ve zenginden fakire hükümet transferlerinin ekonomiyi nasıl etkilediğini görmemize olanak sağlayacaktır. Model çıkarımlarının, eşitsizlik ve büyüme arasında dikkate alınmayan bazı mekanizmalara dikkat çekeceğine inanıyoruz. Bu anlamada bulgularımızın politika yapımcılar için yol gösterici olması beklenmektedir.

Makalenin geri kalanında ilgili literatür özetlenmiş, daha sonra sırası ile kullanılan yöntem ve ulaşılan bulgular anlatılmıştır. Son olarak sonuç ve tartışma bölümü ile makale sonlandırılmıştır.

2. LİTERATÜR ÖZETİ

Kuznet'in (1955) eşitsizlik ve büyüme arasında ters yönlü U şeklinde ilişki bulan çalışmasından sonra bu ilişki birçok ampirik çalışmada incelenmiş ve bu ilişkinin nedenini açıklamaya yönelik farklı teorik modeller geliştirilmiştir. Bu konudaki klasik yaklaşım tasarruf eğiliminin gelirle birlikte artacağı bu nedenle zenginden fakire yapılacak bir gelir transferinin tasarruf, servet birikimi ve büyümeyi azaltacağıdır. Dolayısıyla ilk çalışmalar büyüme ile eşitsizlik arasında pozitif bir ilişkiye vurgu yapmıştır (Kaldor, 1955). Sonraki yıllarda ise eşitsizlik ile büyüme arasındaki nedenselliğin büyümeden eşitsizliğe doğru olduğu ve eşitsizliğin büyümeyi etkilemediği görüşü öne çıkmıştır.

1990'lı yıllarda ise eşitsizliğin büyümeye etkilerini inceleyen ampirik ve teorik çalışmalarda bu klasik görüşe karşı yönde bulgular elde edilmiştir. Galor ve Zeira'nın (1993) öncülüğünde birçok ça-

alışma gelir dağılımının büyüme üzerine belirgin etkileri olduğunu ortaya koymuştur. Bu çalışmaların çoğunda makro iktisadi davranışı ortaya koymadaki temel unsur heterojenliktir. Kredi piyasasında eksik rekabet (Galor ve Zeira, 1993; Piketty, 1997; Aghion vd., 1999; Aghion ve Bolton, 1997; Fershtman vd., 1996), politik iktisat (Perotti, 1993; Bertola, 1993; Alesina ve Rodrik, 1994; Persson ve Tabellini, 1994; Benabou, 1996), sosyal huzursuzluk (Hibbs, 1973; Venieris ve Gupta, 1986; Gupta, 1990; Alesina ve Perotti, 1996; Benhabib ve Rustichini, 1998) eşitsizlik ile büyümeyi ilişkilendirmede en yaygın kullanılan mekanizmalardır. Daha yakın yıllarda ise bazı araştırmalarda eşitsizliğin girişimcilik üzerinden büyümeye etkisi ele alınmıştır (Chou ve Talmain, 1996; Matsuyama, 2002; Mani, 2001; Zweimuller, 2000).

Yukarıda kısaca anlatıldığı gibi ekonomik büyüme ve eşitsizlik ilişkisi üzerine geniş bir literatür mevcuttur. Son yıllarda yukarıda bahsi geçen çalışmaların yanı sıra ekonomik büyüme modellerine sosyal ödüllerin doğrudan etkilerini dahil eden bir teorik literatür dalı ortaya çıkmıştır (Cole vd., 1992; Fershtman vd., 1996; Konrad, 1992; Zou, 1994). Bu modellerin çıkış noktası, bireylerin ekonomik faaliyetlere ilişkin kararlarında para gibi maddi ödüllerin yanında saygınlık ve statü gibi sosyal ödüllerden de motive oldukları gözlemdir (Frank, 1985; Veblen, 1992; Easterlin, 1995; Clark & Oswald, 1996; Neumark & Postlewaite, 1998). Bu çalışmalarda para kazanmaya ek olarak saygınlık kazanma güdüsünün bireylerin iktisadi davranış ve tercihlerini, dolayısıyla da büyümeyi etkileyeceği vurgulanmaktadır. Bu çalışmaların ortak özelliği görece kaygının (relative concern), bir başka deyişle bireyin toplumdaki görece pozisyonunun ya da statüsünün dikkate alınmasıdır. Bu çalışmalarda kıdem ya da birtakım ödüllerin dağılımındaki eşitsizliklerin gelir ediniminden kaynaklanan olumlu refah kazanımlarını azaltabileceği de gösterilmektedir. Ancak literatürde görece kaygı etkisi ile büyümeyi ele alan teorik çalışmalar eşitsizliğin daha yüksek ya da daha düşük büyümeyle ilişkilendirildiği farklı sonuçlar bulmuşlardır.

Statü ya da görece kaygının büyüme modellerine dahil edilmesinde farklı yöntemlere başvurulmuştur. En yaygın kullanılan yöntem fayda fonksiyonunun bireyin toplumdaki statüsünden etkilenecek şekilde tanımlanmasıdır. Statü tanımında ise farklı göstergeler kullanılmıştır. Mutlak servet (Zou,

1994), görelî servet (Futagami ve Shibata, 1998; Long ve Shimomura, 2004; Pham, 2005), bireyin gelirine göre nüfus sıralamasındaki yeri (Corneo ve Jeanne, 2001), bireyin tüketim dağılımındaki yeri (Hopkins ve Kornienko, 2006), bireyin beşeri sermaye birikimi (Fershtman vd., 1996) literatürde statü göstergesi olarak kullanılan değişkenlerdendir. Bazı çalışmalarda doğrudan fayda sağlayan “normal mallar” ile bireye başka bireylerin zararına fayda sağlayan “statü malları” arasındaki fark vurgulanmıştır (Cooper vd., 2001).

Literatürde çalışmamızdakine benzer şekilde eşitsizliğin büyüme üzerine etkisini bireylerdeki görelî kaygı etkisini dikkate alarak inceleyen kısıtlı sayıda çalışma mevcuttur. Bu çalışmalarda görelî kaygı farklı şekilde modellenmiş ve farklı sonuçlar bulunmuştur. Bu konudaki ilk çalışmalardan olan Corneo ve Jeanne (1999) eşitsizliğin servet biriktirme kararları ve büyümeye etkisini kısıtlı servet bilgisi durumunda ele almaktadırlar. Bireylerin tüketim ve görelî servete bağlı sosyal statüden fayda sağladığı, bireysel servetin ise tam olarak bilinmediği bir ekonomide bireyler toplumdaki statülerine dair algıyı yükseltmek ve yüksek sosyal sınıf mensubu olarak bilinmek adına servet biriktirirler. Bu fikir Veblen’in (1912) parasal öykünme (“pecuniary emulation”) diye tabir edilen, alt sınıftaki kişilerin üst sınıfa ait görünebilmek amacıyla aşırı biriktirmeleri, üst sınıftakilerin ise servet üstünlüklerini sosyal olarak görünür kılmaya çalışmaları teziyle de ilişkilidir.

Corneo ve Jeanne böyle bir ekonomiyi temel aldıkları modellerinde eşitsizlik ile büyüme arasında (çok fazla ya da çok az eşitsizliğin servet birikimi ve büyümeyi azalttığı) monoton olmayan bir ilişki buluyorlar. Bu modelde yüksek eşitsizliğin azaltılması, (zenginle fakirler arasındaki servet farkını azalttığı için) fakirlerin birikim yaparak zenginlere yetişebilme güdüsünü güçlendirir. Bu da statü amacıyla biriktirilen serveti ve büyümeyi artırır. Ancak eşitsizliğin çok az olduğu, yoğunlaştırılmış bir servet dağılımında, (servetin bireyin toplumdaki sıralaması hakkındaki sinyali daha az bilgi içermeye başladığı için) servet birikiminin marjinal statü kazanımı daha azdır.¹ Bir başka deyişle çok eşit bir toplumda bireylerin servet biriktirme güdüsü ve beraberinde büyüme de daha düşüktür.

Dolayısıyla modele göre eşitsizliğin çok yüksek olması da, çok düşük olması da servet birikimini ve büyümeyi azaltır. Servet birikimi ve büyüme için orta seviyede eşitsizlik idealdir.

Sosyal statünün bireylerin servet sıralamasındaki yeri olarak tanımlandığı bir başka çalışmada ise Corneo ve Jeanne (2001) servet eşitsizliğinin büyümeyi azaltacağını göstermiştir. Şöyle ki, sosyal rekabetin gelir grupları arasında geçiş yapma olasılığına bağlı olarak tanımlandığını düşünelim. Daha eşit bir toplumda gelir grupları arasında geçiş yaparak sosyal statü arttırma olasılığı yüksek olduğu için daha fazla eşitlik daha fazla rekabet, daha fazla yatırım ve hızlı büyüme getirir. Daha fazla eşitsizlik ise görelî zenginlerin statü koruma amacıyla servet birikimi yapma isteğini azaltır.

Long ve Shimomura (2004); Pham (2005); Futagami ve Shibata (1998) da aynı şekilde işgücünün olmadığı sadece servete dayalı üretime dayalı AK büyüme modeli kullanan çalışmalardır. Hopkins ve Kornienko (2006) ise eşitsizlik ile büyüme arasında belirsiz bir ilişki bulan çalışmalara örnek gösterilebilir. Bu çalışmaya göre eşitsizlik ile büyüme arasındaki ilişkinin yönü toplumun en alt tabakadaki bireylere nasıl davrandığına, yani toplumun onları nasıl gördüğüne, bağlıdır. Eğer en alt tabakadaki grup toplumdaki dışlanıyorsa, servetin yeniden dağıtımını onların üretimini değil tüketimi artırarak büyümeyi azaltır. Ancak eğer bu grup toplumla barışık ise yeniden dağıtım büyümeyi artırabilir.

Yukarıda anlatılan çalışmalar göstermektedir ki büyüme ile eşitsizlik arasındaki ilişkiye yönelik genel geçer bir sonuca ulaşılamamıştır. Çalışmalarda statü ya da görelî kaygı göstergesi olarak da farklı ölçütler kullanılmıştır. Oysaki ilişkiyi ele alırken statünün ne şekilde tanımlandığı önemlidir. Görelî kaygıyı ölçerken özellikle önemli bir husus da referans noktasının seçimidir. Ampirik çalışmalar kıyaslamaların asimetrik olduğunu göstermiştir. Referans noktasının altında bulunmanın yarattığı zarar, üstünde bulunmanın yarattığı faydadan fazladır. Diğer bir deyişle, bireyler kayıp korkusu sergilerler (Tversky ve Kahneman, 1991; Clark ve Oswald, 1996; Senik, 2009). Ayrıca kıyaslamalar çoğunlukla üst gruba göre yapılır (Ferrer-i Carbonell, 2005). Kıyaslamalarla ilgili bu asimetri dikkate alındığında önceki çalışmalarda kullanılan şekliyle bireyin toplumsal sıralamada kaçınıcı ol-

¹ Kişilerin daha fazla birikim yoluyla görelî servetleri hakkında toplumsal kaniyi etkileme güçleri daha azdır.

duğunu belirten bir sıralama ölçütü gelir farkı ile ilgili tüm bilgiye duyarlı değildir ve dolayısıyla bir statü göstergesi olarak yeterli değildir.

Görelî kaygı etkisini ele alan çalışmalarda sıklıkla kullanılan bir diğer ölçüt bireyin servetinin ortalama servete göre oranıdır. Bu çalışmalara Bilancini ve D'Alessandro (2012); Tournemaine ve Tsoukias (2008); Heikkinen (2015); örnek olarak gösterilebilir. Ancak bu oranda kıyaslamalardaki asimetriyi dikkate almayan ve eşitsizlikteki farklılıklara duyarlılığı az bir ölçüttür. Bu nedenle bireyin yaşadığı hoşnutsuzluğu ölçmek için servet sıralamasında üstünde yer alan bireylerle servetinin mukayesesine dayanan (bireylerle arasındaki servet farkı bilgisini de içeren) bir göstergenin kullanılması daha hassas ve gerçeğe daha yakın bir göstere olacaktır.

Kullanılabilecek uygun bir ölçüt Runciman (1966) tarafından ortaya atılmış olan *göreceli yoksunluk (GY) indeksidir*. GY indeksine Yitzhaki (1979) tarafından sayısal bir boyut kazandırılmış, aksi-yomatik temeller ise Ebert ve Moyes (2000) ve

Bossert ve D'Ambrosio (2006) tarafından atılmıştır. GY indeksi, her bir birey için, popülasyonda bu bireyin gelirinden daha yüksek gelire sahip kişilerin oranıyla, bu kişilerin gelirlerinin bireyin gelirinden ortalama farkının çarpımı yoluyla bulunmaktadır (bkz. Stark ve Hyll, 2011). GY ölçümünde refah sıralamasında bireyin üstünde olanların oranı bireyden ortalama ne kadar fazla servete sahip oldukları ile ağırlıklandırılır.

Buna göre n bireyden oluşan bir toplumda servet sıralamasında i. sırada yer alan ve serveti y_i olarak tanımlanan i indeksli bireyin hissettiği göreceli yoksunluk (GY_i) aşağıdaki şekilde hesaplanır:

$$GY_i \equiv \begin{cases} 1/n \sum_{j=i+1}^n (y_j - y_i) & , i < n \text{ ise} \\ 0 & , i = n \text{ ise} \end{cases} \quad (1)$$

Göreceli yoksunluk indeksinin eşitsizlik farkına duyarlılığı örnek göstermek için olarak 3 bireyden oluşan ve toplam servetin 30 olduğu bir ekonomiyi ele alalım. Aşağıda Tablo 1.'de bu ekonomi için düşük (a), orta (b) ve yüksek (c) eşitsizlik örneği oluşturacak şekilde üç farklı servet dağılımı altında bireylerin serveti verilmiştir (1. Satır).

Tablo 1.

	1. Kişi	2. Kişi	3. Kişi	Toplam	Ortalama
Servet	9	10	11	30	10
k/K_bar	0.30	0.33	0.37	1.00	0.33
GY	1.00	0.33	0.00	1.33	0.44
<i>a) Düşük eşitsizlik dağılımı (GINI=0.04)</i>					
	1. Kişi	2. Kişi	3. Kişi	Toplam	Ortalama
Servet	5	10	15	30	10
k/K_bar	0.17	0.33	0.50	1.00	0.33
GY	5.00	1.67	0.00	6.67	2.22
<i>b) Orta eşitsizlik dağılımı (GINI=0.22)</i>					
	1. Kişi	2. Kişi	3. Kişi	Toplam	Ortalama
Servet	1	10	19	30	10
k/K_bar	0.03	0.33	0.63	1.00	0.33
GY	9.00	3.00	0.00	12.00	4.00
<i>c) Yüksek eşitsizlik dağılımı (GINI=0.40)</i>					

Bu üç farklı dağılım altında her bireyin hissettiği görece kaygı iki farklı görece kaygı ölçütü ile hesaplanmıştır. Kullanılan ölçütler bireyin servetinin ortalama servete oranı (k/K_{bar}) (2. satır) ve göreceli yoksunluk (GY) indeksidir (3. Satır). Tabloda bu ölçütlere göre her bireyin hissettiği görece kaygı (1., 2., ve 3. sütun), ayrıca toplumda hissedilen toplam (4. sütun) ve ortalama (5. sütun) görece kaygı gösterilmiştir.

Bireyin servetinin ortalama servete oranı ölçüt olarak kullanıldığında her üç servet dağılımı için de toplam ve ortalama görece kaygı aynı olmaktadır². Dolayısıyla eşitsizlikteki farklılıklara duyarlı olmayan bu ölçüt, eşitsizliğin bireysel motivasyonlara etkisini tespit etmek için yeterli değildir. Oysa GY ölçütü kullanıldığında (3. Satır) toplam ve ortalama görece kaygı eşitsizlik düzeyine göre farklılaşmaktadır.

Bu durumda fayda fonksiyonundaki statü göstergesi olarak bir önceki cümlede tanımlanan GY değeri bir hoşnutsuzluk (disutility) ölçütü olarak dahil edilebilir. Sıralamada bireyin üstündekilerin toplumdaki payı ne kadar yüksekse ya da servet bakımından bireyle bu kişiler arasında ne kadar çok fark varsa, bireyin hissettiği GY o kadar fazladır (Stark, 2006).

GY bireysel servet dağılımındaki görece kaygıyı ölçerken asimetrik kaygıları da dikkate alan uygun bir gösterge olmasına rağmen büyüme modellerine çok yakın tarihlere dahil edilmeye başlanmıştır ve bu konuda oldukça kısıtlı sayıda çalışma mevcuttur. GY'nin fayda fonksiyonuna eklendiği bir modelde Peng (2008) bireylerin hissettikleri GY duygusunu azaltmak için tasarruflarını arttırdıklarını ve bunun da ekonomideki büyümeyi artırdığını göstermiştir. Bu çalışmada servet eşitsizliği ile büyüme arasında zıt yönlü bir ilişki bulunmuştur. Eşitsizlik artarsa, belli bir tasarruf seviyesi için, ekstra tasarrufun GY'de yarattığı azalış küçülür, bu da daha fazla tasarruf yapma güdüsünü törpüleyerek büyümeyi azaltır. Bu sonuç servet sıralaması göstergesi kullanan ve eşitsizlik ile büyüme arasında negatif ilişki bulan Corneo ve Jeanne (2001) ile aynı yöndedir.

Ancak Stark (2006) servete bağlı eşitsizlik ile büyüme arasında pozitif, yani tam tersi yönde, bir ilişki olacağını ileri sürmüştür. Daha çok eşitsizlik altında (yüksek Gini katsayısı) toplumda bireylerin hissettiği toplam GY da çok olacaktır. Stark'a göre bireyler hissettikleri GY'ü azaltma güdüsüyle hareket ettikleri için daha fazla GY altında servet sıralamasında yukarı çıkmak için daha çok çaba harcayacaklardır. Yüksek eşitsizlik durumunda hissedilen GY azaltma güdüsü yüksek olacaktır için, servet birikimi ve büyüme de daha çok olacaktır. Dolayısıyla eşitsizlik ile büyüme arasında pozitif bir ilişki ortaya çıkması beklenmektedir. Burada eşitsizlik artışı, GY hissini ve dolayısıyla statü artırma güdüsünü artırarak büyümeyi desteklemektedir.

Ancak bu argümana rağmen çalışmada GY ölçütünü kullanan Peng (2008)'in çalışmasında eşitsizlik ile büyüme arasında negatif bir ilişki çıkmaktadır. Dikkat çeken bir nokta Peng'in modelinde de Corneo ve Jeanne (2001)'e benzer şekilde servetin marjinal getirisi hep aynıdır ve servet biriktirmenin tek yolu (az tüketim yoluyla) tasarruftur. Dolayısıyla daha fazla eşitsizlik daha fazla servet biriktirme güdüsünü arttırmamaktadır. Biz bu iki modelden farklı olarak Oded'in (2006) argümanından yola çıkarak eşitsizlik ve büyüme arasındaki ilişkiyi bireylerin GY'a bağlı olarak çalışmalarını değiştirebilecekleri bir model yardımıyla irdeliyoruz. Spesifik olarak servet birikiminin daha çok çalışma ve az tüketim yoluyla edinildiği bir büyüme modeli kullanıyoruz.

Çalışmamızda bireylerin GY kaygılarının çalışma çabalarını etkilemesi durumunda büyüme için farklı sonuçlar olabileceği fikrinden yola çıkıyoruz. Bu nedenle içinde bireylerin çalışma kararını da barındıran, servet biriktirme ile servet dağılımındaki eşitsizlik ve statü kaygısı arasındaki ilişkiyi ele alan bir modelin daha gerçekçi sonuçlar vereceğine inanıyoruz.

Modelimiz eşitsizlik ile büyüme arasındaki ilişkiyi ele alan önceki çalışmalardan birkaç açıdan farklılaşmaktadır. Öncelikle modelimize statü kaygısını GY ölçütü aracılığıyla dahil etmekteyiz. Görece kaygının önemi ve yukarı yönlü karşılaştırmalara ilişkin pek çok kanıtı rağmen; statü kaygısını GY yoluyla modelleyen çok kısıtlı çalışma vardır. Bireylerin mutlak gelirinin yanında görece gelirlerini de dikkate alan revize edilmiş bir fayda fonksiyonu-

² Ayrıca servet sıralamasında ortada yer alan bireyin hissettiği görece kaygı da aynı olmaktadır.

nu kullanılması, bireylerin tercihlerini ve dolayısıyla ekonomik sonuçları etkileyebilir. Özellikle; başkalarından geri kalma hoşnutsuzluğuna bir tepki, bireylerin GY hissini önlemek için (daha fazla çalışmak ya da tasarruf ederek) çalışmalarını artırması olabilir. Böyle bir ortamda nispeten yoksun kalmanın bir sonucu olarak bir büyüme etkisi gözlemleyebiliriz.

İkinci olarak üretimin işgücü ve sermayenin ortak ürünü olduğu bir büyüme modeli kullanıyoruz. GY'yi dahil ederek eşitsizlik ve büyüme arasında negatif bir ilişki bulan daha önceki çalışmalar, işgücünün olmadığı basitleştirilmiş bir AK büyüme modelini kullanmaktadır. Bu çalışmalarda, ekonomideki sermaye birikimini etkileyen GY duygusundan kaçınmak için bireyin daha fazla tasarruf etmesi motivasyonudur (Corneo ve Jeanne; 200; Peng; 2009). Bununla birlikte, daha gerçekçi bir model, üretimin sermaye ve işgücüyle birlikte belirlendiği bir kurulum gerektirir. Bireylerin servet birikimi için kullanabilecekleri, tasarruf dışında, başka tercih olan daha fazla çalışma modelimize dahil edilmiştir.

Son olarak teorik model bulgularımız, ampirik literatür bulguları ile uyum sağlamaktadır. Modelimizde servet eşitsizliğindeki artışın, bireyin fayda fonksiyonunun çalışma çabasına nasıl tepki verdiğiyle ilgili olarak büyüme artırıcı veya büyüme azaltıcı olabileceğini gösteriyoruz. Eşitsizliğin yüksek veya düşük büyümeye neden olduğu koşulları ve görece statü kaygısının servet birikimini nasıl etkilediğini gösteriyoruz. Dolayısıyla bulgularımız, eşitsizlik ve büyüme arasındaki ilişki üzerine farklı yönlü ampirik kanıt desteklemektedir.

3. GÖRECELİ YOKSUNLUK İLE BÜYÜME MODELİ

3.1. Model Kurulumu

GY etkisinin varlığı durumunda büyüme ve eşitsizlik arasındaki ilişkinin nasıl değiştiğini sorgulamak üzere bir büyüme modeli oluşturmaktayız. Modelde sonsuz dönem yaşayan, 0 ile 1 arasında endeksli, fayda maksimizasyonu yapan, sermaye (k) ve işgücünü (l) birleştirerek tek bir tüketim malı üreten bireylerin olduğunu varsayıyoruz. Bireylerin hissettikleri toplam fayda (U), tüketimleri (c) ile artarken, çalışma (işgücü arzı) ise faydayı

azaltıyor. Ayrıca bireyler kendilerini diğer bireylerle mukayese ediyorlar ve mukayesenin sonucu hissettikleri GY ile faydaları azalıyor. GY hissini (D) olarak gösterirsek bir bireyin beklenen faydasının bugünkü değeri aşağıdaki şekilde ifade ediliyor:

$$U_i^i = E_i \left[\int_{t=0}^{\infty} e^{-\beta t} (\ln c_t^i - s \ln D_t^i - \eta \ln l_t^i) dt \right], i \in (0,1) \quad (2)$$

Yukarıdaki eşitlikte birim GY ile birim tüketim arasındaki marjinal ikame oranını (marginal rate of substitution) belirleyen parametre $s > 0$, birim işgücü ile birim tüketim arasındaki marjinal ikame oranını belirleyen parametre $\eta > 0$ ve iskonto oranı (discount rate) $\beta > 0$ sabit olarak kabul edilmektedir.

Dönem başında bireyler tüketecekleri ya da üretime yönelik yatırım olarak işletebilecekleri k_0 başlangıç servetine sahipler. Üretim sabit faktör ikameli (constant elasticity of substitution) $f(\cdot)$ üretim teknolojisiyle yapılmakta olup tam rekabetçi sermaye ve işgücü piyasaları nedeniyle sermayenin kiralama bedeli, r_t , sermayenin marjinal ürün getirisine (marginal product of capital), işgücünün kazandığı ücret w_t ise işgücünün marjinal ürün getirisine (marginal product of labor) eşittir. Dolayısıyla bireyler aşağıdaki bütçe kısıtı altında çalışırlar:

$$c_t + \dot{k}_{t+1} = f(k_t, l_t) = r_t k_t + w_t l_t \quad (3)$$

Modelimizde D_t^i ile gösterilen i 'inci bireyin GY ölçütü bireyin toplam servetinin, yani sahip oldukları sermaye stokunun (k_t) bir fonksiyonu olarak modellenmekte ve Yitzhaki (1979) tarafından tanımlandığı şekilde hesaplanmaktadır. Buna göre GY ölçütü servet sıralamasında bireyin üstünde yer alanların bireyden ortalama olarak ne kadar yukarıda oldukları ile bireyin üstündeki bireylerin nüfus içindeki payının çarpımı olarak tanımlanmıştır.

$$D_t^i = D_t(k_t^i) = \int_{k_t^i}^{\infty} [1 - F_t^i(z)] dz \quad (4)$$

Yukarıdaki eşitlikte $F_t^i(k) = \int_0^k f(z) dz$ ile t zamanında "servetin" nüfustaki toplam dağılım fonksiyonunu, $1 - F(k)$ ile ise serveti k 'dan çok olan bireylerin nüfustaki yoğunluğu ifade edilmektedir. Bu şekilde (4)'nolu denklemde ölçülen GY değeri t zamanında i 'nolu bireyden daha zengin olan tüm

bireylerin ağırlıklı servet miktarlarını ölçmektedir.

Her birey (2)'nolu yaşam boyu beklenen fayda fonksiyonunu her döneme ait (3)'nolu bütçe kısıtı altında maksimize etmektedir. Bu maksimizasyon probleminin sürekli zaman Hamilton denklemi aşağıda verilmiştir:

$$H_t^i = \ln c_t^i - s \ln D_t^i - \eta \ln l_t^i + \lambda_t^i [r_t k_t + w_t l_t - c_t] \quad (5)$$

Yukarıda tarif edilen optimizasyon problemi tüm bireyler için aynı olduğundan dolayı i altsimgesi kullanmadan birinci derece koşulları aşağıdaki şekilde yazılabilir:

$$\frac{\partial H}{\partial c_t} = \frac{1}{c_t} - \lambda_t = 0 \quad (6)$$

$$\frac{\partial H}{\partial k_t} = \frac{-sD'(k_t)}{D(k_t)} + \lambda_t \frac{\partial f(k_t, l_t)}{\partial k_t} = \frac{-sD'(k_t)}{D(k_t)} + \lambda_t r_t = -\dot{\lambda}_t + \beta \lambda_t \quad (7)$$

$$\frac{\partial H}{\partial l_t} = \frac{-\eta}{l_t} + \lambda_t w_t = 0 \quad (8)$$

Sağlanması gereken son durum koşulu (transversality conditions) ise:

$$\lim_{t \rightarrow \infty} k_t e^{-\beta t} \lambda_t = 0 \text{ ve } \lim_{t \rightarrow \infty} e^{-\beta t} k_t \geq 0 \quad (9)$$

Yukarıda gösterilen (6), (7), ve (8)'nolu birinci derece koşulları sadeleştirilerek aşağıdaki eşitlikler elde edilir:

$$\frac{1}{c_t} = \lambda_t \quad (10)$$

$$-\dot{\lambda}_t + \left(\beta - \frac{\partial f(k_t, l_t)}{\partial k_t} \right) \lambda_t = -\dot{\lambda}_t + (\beta - r_t) \lambda_t = \frac{-sD'(k_t)}{D(k_t)} \quad (11)$$

$$l_t = \frac{c_t \eta}{w_t} \quad (12)$$

3.2. Dengeli Büyüme Durumu

Ekonomideki tüm bireylerin tüketim ve sermaye stoklarının eşit oranlarda büyüdüğü dengeli büyüme durumunu inceliyoruz. Dengeli büyüme altında üretim ve sermaye aynı oranda arttığı için w ve r zamana göre değişmemektedir. Bütçe kısıtının (3 nolu denklem) durağan durumdaki değerini ve (12)'nolu birinci derece koşulunu kullanarak eko-

nomideki dengeli büyüme oranı, g , aşağıdaki şekilde bulunur:

$$g = r - (1 - \eta) \frac{c}{k} \quad (13)$$

Yukarıdaki (10) ve (11)'nolu birinci derece koşullarını (13)'nolu eşitlikte edilen dengeli büyüme oranı ile birleştirince dengeli büyüme durumunda aşağıdaki koşulun sağlanması gerektiği görülür:

$$\frac{-kD'(k)}{D(k)} = \frac{(\beta - r + g)(1 - \eta)}{s(r - g)} \quad (14)$$

Yukarıda verilen (14)'nolu diferansiyel denklemi çözecek şekilde GY fonksiyonunun aşağıda tanımladığı formda olması gerektiği görülmektedir:

$$D_t(k) = A_t k^{-\theta}, \theta > 0 \quad (15)$$

Buna göre dengeli büyüme oranı aşağıdaki şekilde bulunur

$$g = r - \frac{\beta(1 - \eta)}{s\theta + 1 - \eta} = r - \frac{\beta}{1 + \frac{s\theta}{1 - \eta}} \quad (16)$$

$$\theta = \frac{(\beta - r + g)(1 - \eta)}{s(r - g)} \quad (17)$$

Modelin çözümünün olması için $1 + s\theta - \eta > 0$ koşulunun sağlanması gerektiği not edilmelidir. GY fonksiyonu tanımlayan (4)'nolu denklemde D_t^i yerine (15)'nolu denklem konularak t zamanında servetin nüfustaki toplam dağılım fonksiyonunu $F_t(k)$ aşağıdaki şekilde bululur:

$$F_t(k) = 1 + D_t(k) \quad (18)$$

$$F_t(k) = 1 - \theta A_t k^{-\theta} \quad (19)$$

Toplam dağılım fonksiyonu, t zamanındaki minimum sermaye miktarı k_θ iken, $\lim_{k \rightarrow \infty} F_t(k) = 1$ ve $F_t(k_\theta) = 0$ koşullarını sağlayacağı için

$$A_t = \frac{1}{\theta} k_{\theta,t}^{\theta+1} \quad (20)$$

olarak bulunur. Dolayısıyla dengeli büyümenin olabilmesi için servetin toplam dağılım fonksiyonunun aşağıdaki formda olması gerekmektedir.

$$F_t(k) = 1 - \left(\frac{k_{\theta,t}}{k} \right)^{1+\theta}, \theta > 0 \quad (21)$$

Sermayenin olasılık yoğunluk fonksiyonu (probability density function) ve GY fonksiyonları ise

sırasıyla aşağıda verilmiştir:

$$f_t(k) = (1 + \theta)k_{0,t}^{1+\theta} k^{-\theta-2} \quad (22)$$

$$D_t(k) = \frac{1}{\theta} k_{0,t}^{\theta+1} k^{-\theta}, \theta > 0 \quad (23)$$

3.3. Büyüme, Eşitsizlik ve Göreceli Yoksunluk İlişkisi

Yukarıdaki bölümde dengeli büyüme durumunda gerçekleşmesi gereken şartlar tespit edilmiştir. Bu bölümde ise dengeli büyüme durumunda GY, eşitsizlik ve büyüme arasındaki ilişkinin nelere bağlı olduğu sorgulanmaktadır. İlk olarak s parametresi ile ölçülen GY kaygısına verilen önemin (ya da GY duygusundaki şiddetin) dengeli büyümeye etkisi ele alınmıştır.

Sonuç #1: η parametresi 1'den küçükse (büyükse) göreceli yoksunluk kaygısı arttıkça büyüme oranı artar (azalır).

İspat: Yukarıda (16)'nolu eşitlikte bulunan büyüme oranının s parametresine göre türevini alarak büyüme oranının GY kaygısına etkisinin $(1-\eta)$ 'nin işaretine bağlı olduğunu görüyoruz

$$\frac{\partial g}{\partial s} = \frac{\beta\theta(1-\eta)}{(s\theta+1-\eta)^2} \quad (23)$$

$$\eta < 1 \text{ ise } \frac{\partial g}{\partial s} > 0$$

$$\eta > 1 \text{ ise } \frac{\partial g}{\partial s} < 0$$

Eğer η parametresi 1'den küçükse, büyüme oranı GY kaygısı ile artıyor. Bu durum birim işgücünün marjinal faydaya negatif etkisinin birim tüketimin marjinal faydasından daha düşük olmasına karşılık geliyor. Bu durumda birey hissettiği GY duygusunu azaltmak amacıyla daha fazla işgücü hizmeti sunarak, daha çok servet biriktiriyor ve bunun sonucu daha ekonomide büyüme daha fazla oluyor.

Servet dağılımında geri kalmanın yaratacağı rahatsızlık, yani GY algısı, arttıkça (daha yüksek s) bireylerin servet biriktirme hızı ve dolayısıyla büyüme daha çok oluyor. GY duygusu sonucu hissedilen rahatsızlık bireyleri daha fazla servet biriktirmeye (daha az tüketme ve daha çok çalışma) yönlendiriyor. Denge durumunda bireyin daha fazla

serveti oluyor ve daha çok tüketebiliyor.

Eğer η parametresi 1'den büyükse, birim işgücünün marjinal faydaya negatif etkisi, bir birim tüketimin marjinal faydasından daha fazla olması anlamına gelmektedir.

Tüketimin marjinal faydasının ağırlığı birim işgücünün marjinal faydaya negatif etkisinin ağırlığından az olduğu için, GY kaygısını azaltmak için oluşan servet biriktirme güdüsü daha fazla çalışma yerine daha çok tasarruf etmeyi (daha az tüketmeye) teşvik ediyor. Bir başka deyişle, GY kaygısının faydaya etkisi arttıkça (daha yüksek s) birey GY hissini azaltmak için daha da fazla servet biriktiriyor, ancak burada servet biriktirme daha çok çalışma yoluyla değil de daha az tüketim yoluyla kendini gösteriyor. Dolayısıyla s parametresi arttıkça birey daha az tüketiyor ve daha az çalışıyor. Artan servet biriktirme güdüsüne rağmen büyüme oranı azalıyor.³

Sonuç #2: Artan eşitsizlik η parametresi 1'den küçükken büyümeyi azaltırken, η parametresi 1'den büyükse büyümeyi artırır.

İspat: Analizimizi eşitsizlikle ilişkilendirirken en sık kullanılan eşitsizlik ölçütü olan Gini katsayısını (G) kullanıyoruz. Bu ekonomi için Gini katsayısı toplumdaki servet dağılımı fonksiyonunu kullanarak aşağıdaki şekilde hesaplanır:

$$G_t = \frac{2}{\mu_t} \int_{k_0}^{\infty} [zF_t(k)f_t(z)dz] - 1 \quad (24)$$

Yukarıdaki eşitliğe $F_t(k)$ ile $f_t(k)$ fonksiyonlarını sırasıyla (21) ve (22)'nolu denklemlerden yerleştirdiğimizde Gini katsayısını aşağıdaki şekilde elde ediyoruz:

$$G_t = \frac{1}{2\theta+1} \quad (25)$$

Gini katsayısı, yani eşitsizlik, θ parametresi ile azalmaktadır.

Büyüme oranını gösteren (16)'nolu denklemin türevini alarak büyüme oranının θ parametresi ile nasıl değiştiğinin $(1-\eta)$ 'nin işaretine bağlı olduğunu görüyoruz:

³ η parametresinin 1'den büyük olması durumunda $1+s\theta-\eta > 0$ koşulu tüketimin negatif olmamasını sağlamaktadır.

$$\frac{\partial g}{\partial \theta} = \frac{\beta s(1-\eta)}{(s\theta - 1-\eta)^2} \quad (26)$$

Eğer η parametresi 1'den küçükse, büyüme oranı θ parametresi ile artmaktadır. Daha yüksek θ daha az eşitsizlik ve daha fazla büyüme anlamına gelmektedir. Bu sonuç Corneo ve Jeanne (2001)'in gösterdiği artan eşitsizliğin, fakirlerin zenginlere yakınsamasını (catch up) zorlaştırdığı durum ile benzerdir. Eşitsizliğin daha çok olduğu bir toplumda servet artışı sonucu azalan GY ile kazanılan fayda daha azdır. Bu durum ise servet biriktirme güdüsünü azaltır ve büyüme daha düşüktür.

Eğer η parametresi 1'den büyükse, büyüme oranı θ parametresi ile azalmaktadır. Daha yüksek θ daha az eşitsizlik ve daha düşük büyüme anlamına geliyor. Eşitsizlik GY kaygını arttırarak bireyin daha fazla servet biriktirmesini teşvik ederek büyümeyi destekliyor.

η parametresinin 1'den küçük olması durumundaki sonuç, daha yüksek gelir eşitsizliğinin daha düşük büyüme yaratacağını gösteren çalışmalarla benzerdir (Corneo ve Jeanne, 2001; Peng, 2008).

Bireyin diğerlerinden geride kalma kaygısı servet biriktirme arzusu ve beraberinde büyüme getirmektedir. Dolayısıyla daha yüksek bir GY kaygısı (yüksek s) büyümeyi arttırırken artan eşitsizlik büyümeyi azaltmaktadır.

Statü arzusunun marjinal kazancı (GY kaygısındaki azalış) servetin daha eşit dağıldığı bir toplumda daha azdır, bu da servet biriktirme güdüsünü zayıflatır ve büyümeyi azaltır.

Bunun yanında eğer η parametresi 1'den büyükse, büyüme GY kaygısı ile azalırken eşitsizliğin daha fazla olduğu bir toplumda büyüme daha fazladır. Bu durumda eşitsizlik arttıkça birey servet biriktirir ve büyüme daha fazladır. GY kaygısının yarattığı hoşnutsuzluğu önlemek için birey daha az tüketir, daha çok çalışır ve daha fazla servet biriktirir.

Bu şekilde kullandığımız modelde büyüme ile GY arasındaki ilişkiyi incelemek için yeni bir etki kanalını dahil etmekteyiz. Bu da, bireylerin GY hissetmeleri sonucunda çalışma çabalarını arttırmalarıdır. Servet eşitsizliği sadece parasal getiri (tüke-

tim) farkı yaratarak değil statü farkı yaratarak da çaba güdüsünü artırır.

3.4. Bulgular

Eşitsizlik, GY ve büyüme arasındaki ilişkinin teorik olarak incelendiği çalışmada, servet eşitsizliğinin statü arzusu yaratma vasıtasıyla büyümeyi artırıp artırmadığı sorgulanmıştır.

Temel sonuç olarak eşitsizliğin büyümeye etkisinin ne yönde olduğunun kesin olarak belirlenemeyeceği, bu etkinin bireylerin tüketim, çalışma ve GY'ye ne kadar önem verdiğine bağlı olarak değişeceği bulunmuştur. Eşitsizlik büyümeyi belli şartlar altında artırırken başka şartlar altında azaltabilmektedir.

Eğer GY'ye verilen önemin artması (yani GY'nin bireyi daha fazla rahatsız etmesi) büyümeyi artırıyorsa, eşitsizlik büyümeyi azaltmaktadır. Bu durumda, servet eşitsizliği arttıkça statü elde etmenin marjinal getirisi azalmaktadır. Servet biriktirmenin getirisi azaldığı için büyüme azalmaktadır. Öte yandan, GY'ye verilen önemin artması (yani GY'nin bireyi daha fazla rahatsız etmesi) büyümeyi azaltıyorsa, eşitsizlik büyümeyi arttırmaktadır. Bu durumda, daha eşitsiz bir servet dağılımı altında, birey GY hissinden kurtulmak için servetini arttırmayı istemekte, bunun sonucu olarak da büyüme artmaktadır.

Yazında eşitsizlik ve büyüme ilişkisini araştıran ampirik çalışmalar kesin bir sonuca ulaşamamıştır. Bizim çalışmamızdaki modelde ilişkinin hangi şartlar altında ne yönde olacağı tespit edilmiştir. Bu şartların ne durumda sağlandığı ileride yapılacak ampirik ve deneysel çalışmalarla ortaya çıkarılmalıdır. Diğer bir deyişle, bireylerin GY'nin ve çalışmanın yarattığı negatif faydaya karşı tüketimin yarattığı pozitif fayda arasında nasıl bir denge kurduğu cevaplanması gereken bir sorudur.

4. SONUÇ VE TARTIŞMA

Gelir dağılımında artan eşitsizlik sosyal bir sorun olarak devam etmekte ve bu gelir dağılımını düzeltici yeni politika arayışlarını doğurmaktadır. Ancak bu aşamada gelir dağılımı ve büyüme arasındaki etkileşimin anlaşılması da özellikle önemlidir. Gelir dağılımı eşitsizlik arasındaki nedensel-

lik ilişkisini incelemeye yönelik hem ampirik hem teorik çalışmalar farklı bulgular bulmakta ve bu konudaki tartışmalar güncelliğini korumaktadır.

Bu çalışma ile gelir eşitsizliği ve büyüme konusundaki tartışmalara farklı bir bakış açısı getirmekte ve göreceli kaygıların önemli olduğu durumda büyüme ve eşitsizlik arasındaki dinamik etkileşimine bakmaktayız. Spesifik olarak bireylere tüketim dışında toplumdaki göreceli konumunun (ya da statüsünün) da fayda sağladığı ve çoğu zaman bu göreceli konumu arttırmak amacıyla servet biriktirdikleri fikrinde hareket etmekteyiz. Bireyin kendini kıyasladığı gruba göre daha kötü durumda olmasının onda yarattığı hoşnutsuzluk duygusu ölçmek için ise servet dağılımındaki eşitsizliğe duyarlı bir ölçüt olan “Göreceli Yoksunluk” (GY) indeksini kullanmaktayız. Böylelikle gelir eşitsizliğinden kaynaklanan GY duygusunun bireysel kararları etkileyebileceği tezinden yola çıkarak göreceli yoksunluk kaygısı içeren bir büyüme modeli geliştiriyoruz.

Çalışmamızda özellikle maddi kazanımların kişiye sağladığı doğrudan etkilerin yanında GY yoluyla oluşacak ikincil etkilerin de önemli iktisadi sonuçları olacağını göstermek istedik. Çalışma sonucunda bireylerin kendilerini toplumdaki diğer bireylerle kıyaslamalarının yaşadıkları göreceli yoksunluk duygusunun davranışları dolayısıyla büyümeyi etkilediği ortaya çıkmıştır. Servet eşitsizliğinin yarattığı GY duygusu belli koşullar altında kişinin servet biriktirme güdüsünü artırarak büyümeye destek verebilir. Koşullar farklı olduğunda eşitsizliğin değil eşitliğin büyümeye destek verdiği ortaya çıkmaktadır. Bu koşullar temel olarak tüketimin ve çalışmanın bireysel fayda üzerindeki marjinal etkilerine bağlıdır. Buradan yapılacak bir çıkarım, çalışma ve tüketime farklı değer veren toplumlarda eşitsizlik ve büyüme arasındaki ilişkinin de farklı olacaktır. Bir toplumda eşitsizlik artışı daha fazla çalışma ve büyümeye neden olabileceken başka tercihleri olan bir toplumda tersi söz konusu olabilir. Bu koşulların hangi durumlarda gerçekleştiğinin tespiti, ileride yapılacak ampirik ve deneysel çalışmaların görevidir.

Bireylerde GY hissini hangi etkenlerle ortaya çıktığını ve bireylerin bu hisse nasıl tepkiler verdiğini anlamak, ekonomik süreçleri yorumlama ve politika önerileri geliştirme açısından oldukça önemlidir. Örneğin, yoksullara verilen yardımlar

gibi yeniden dağıtım amaçlı politikalar yoksullarda GY hissini azaltarak yoksulları çalışmamaya itebilir. Bu durumda hem ülkenin toplam geliri azalırken, uzun vadede gelir dağılımındaki eşitsizliğin artması da mümkündür. Dolayısıyla yapılan yardımları değerlendirirken bu tür ikincil etkilerin de dikkate alınması önemlidir.

Konu ile ilgili uygulama alanları oldukça çeşitlidir. Örneğin, işverenlerin çalışanlarına verdikleri ödül veya terfilerin nasıl algılandığının ve beşeri sermaye birikiminin çalışma isteğini nasıl etkilediği de çalışmamızda ele alınan GY'nin bireysel kararları etkilemesi ile doğrudan etkilidir. Başka bir uygulama alanı olarak toplumların birleşmesini ele alalım. Eğer bireyler için GY önemli ise, görece yoksul bir toplumdaki birey, birleşme sonrası kendini zengin toplumun fertleriyle kıyaslayacağından kendini eskiye göre daha kötü hissedebilecektir (örnek: Doğu ve Batı Almanya'nın birleşimi sonrası Doğu Almanların artan kişi başı gelirlerine rağmen düşen mutluluk seviyesi). Aynı durum ülke içi göç dinamikleri için de geçerlidir.

Göreceli yoksunluğun mutluluk ve davranışlar üzerindeki etkilerinin araştırılması verimli bir çalışma sahası olarak görünmektedir. Hangi durumlarda GY etkisinin daha çok öne çıktığı, GY duygusunun kişisel özelliklere göre değişip değişmediği, araştırılacak konulardandır. Bu çalışma ise GY hissini servet eşitsizliği ve büyümeye etkisini teorik olarak modelleyerek yazına önemli katkı yapacağına inanıyoruz.

Kaynakça

- AGHION, P. and BOLTON, P., (1997), “A Trickle-Down Theory of Growth and Development with Debt Overhang”, *Review of Economic Studies*, 64(2), pp. 151-162.
- AGHION, P. CAROLI, E. and GARCIA-PENALOSA, C.; (1999), “Inequality and Economic Growth: The Perspective of the New Growth Theories”, *Journal of Economic Literature*, 37(4), pp. 1615-1660.
- ALESINA, A. and PEROTTI, R.; (1996), “Income Distribution, Political Instability and Investment”, *European Economic Review*, 81(5), pp. 1170-1189.
- ALESINA, A. and RODRIG, D.; (1994), “Distributive Politics and Economic Growth”, *Quarterly Journal of Economics*, 109 (2) , pp. 465-490.
- BENABOU, R.; (1996), “Inequality and Growth”, *NBER Macroeconomics Annual*, pp. 11-73
- BENHABIB, J. and RUSTICHINI, A.; (1998), “Social Conflict and Growth”, *Journal of Economic Growth*, 1(1), pp. 143-158.

- BERTOLA, G.; (1993), "Factor Shares and Savings in Endogenous Growth", *American Economic Review*, 83, pp. 1184–1198.
- BİLANCİNİ, E. and D'ALESSANDRO, S.; (2012), "Long-run welfare under externalities in consumption, leisure, and production: A Case for Happy Degrowth vs. Unhappy Growth", *Ecological Economics*, 84(C), pp. 194-205
- BLANCHFLOWER, D. G. and OSWALD, A. J.; (2008) "Hypertension and Happiness across Nations." *Journal of Health Economics*, 27(2), pp. 218-233.
- BOSSERT, W. and D'AMBROSIO, C.; (2006), "Reference Groups and Individual Deprivation." *Economics Letters*, 90 (3), pp. 421-426.
- CHOU, C. F., and TALMAIN, G.; (1996), "Redistribution and Growth: Pareto Improvements", *Journal of Economic Growth*, 1 (4), pp. 505-523.
- CLARK, A. and OSWALD, A.; (1996), "Satisfaction and Comparison Income", *Journal of Public Economics*, 61(3), pp. 359-381.
- COLE, H. L., MAILATH, G. J. and POSTLEWAITE, A.; (1992), "Social Norms, Savings Behavior, and Growth", *Journal of Political Economy*, 100(6), pp. 1092-1125.
- CORNEO, G. and JEANNE, O.; (1999), "Pecuniary Emulation, Inequality and Growth", *European Economic Review*, 43(9), pp. 1665-1678.
- CORNEO, G. and JEANNE, O.; (2001) "Status, the Distribution of Wealth, and Growth", *Scand Journal of Economics*, 103(2): pp. 283–293.
- EASTERLİN, R. A.; (1995), "Will Raising the Incomes of All Increase the Happiness of All?", *Journal of Economic Behavior and Organization*, 27, pp. 35-47.
- EBERT, U. and MOYES, P.; (2000), "An Axiomatic Characterization of Yitzhaki's Index of Individual Deprivation." *Economics Letters*, 68 (3), pp. 263-270.
- FERRER-İ-CARBONNEL, A.; (2005), "Income and Well-Being: An Empirical Analysis of The Comparison Income Effect", *Journal of Public Economics*, 89(5-6), pp. 997-1019.
- FERSHTMAN, C., MURPHY, K. M. and WEISS, Y.; (1996), "Social Status, Education and Growth", *Journal of Political Economy*, 106, pp. 108-132.
- FLIESSBACH, K., WEBER, B., TRAUTNER, P., DOHMEN, T., SUNDE, U., ELGER, C.E. and FALK, A.; (2007), "Social Comparison Affects Reward-Related Brain Activity in The Human Ventral Striatum", *Science*, 318(5854), pp. 1305-1308.
- FRANK, R.; (1985), *Choosing the Right Pond*, Oxford University Press, New York.
- FUTAGAMI, K. and SHIBATA, A.; (1998), "Keeping One Step Ahead of the Joneses: Status, the Distribution of Wealth, and Long Run Growth", *Journal of Economic Behavior and Organization*, 36 (1), pp. 109-126.
- GALOR, O., and ZEİRA, J.; (1993), "Income Distribution and Macroeconomics", *Review of Economic Studies*, 60, pp. 35–52.
- GUPTA, D.; (1990), *The Economics of Political Violence*, Praeger, New York.
- HEİKKİNEN, T.; (2015), "(De)growth and Welfare in an Equilibrium Model With Heterogeneous Consumers", *Ecological Economics*, 116(C), pp. 330-340.
- HİBBS, D.; (1973), *Mass Political Violence: A Cross-Sectional Analysis*, Wiley, New York.
- HOPKİNS, E. and KORNIENKO, T.; (2006), "Inequality and Growth In The Presence Of Competition For Status", *Economics Letters*, 93 (2), pp. 291-296.
- KALDOR, N.; (1955), "Alternative Theories of Distribution", *The Review of Economic Studies Ltd*, 23 (2), pp. 83-100.
- KONRAD, K.; (1992), "Wealth Seeking Reconsidered", *Journal of Economic Behavior and Organization*, 18, pp. 215-227.
- KUZNETS, S.; (1955), "Economic Growth and Income Inequality", *American Economic Review*, 45, pp. 1–28.
- LONG, N.V. and SHİMOMURA, K.; (2004), "Relative Wealth, Status Seeking and Catching-Up", *Journal of Economic Behavior and Organization*, 53, pp. 529– 542.
- LUTTMER, E.F.P.; (2005) "Neighbors as Negatives: Relative Earnings and Well-Being", *Quarterly Journal of Economics*, 120(3), pp. 963-1002.
- MANİ, A. (2001) "Income Distribution and Demand Constraint", *Journal of Economic Growth*, 6(2), pp. 107-133.
- MATSUYAMA, K.; (2002), "The Rise of Mass Consumption Societies", *Journal of Political Economy*, 110(5), pp. 1035-1070.
- NEUMARK, D. and POSTLEWAİTE, A.; (1998), "Relative Income Concerns and the Rise in Married Women's Employment", *Journal of Public Economics*, 70, pp. 157-183.
- PENG, P.; (2008), "Relative Deprivation, Wealth Inequality and Economic Growth", *Journal of Economics*, 94(3), pp. 223-229.
- PEROTTİ, R.; (1993), "Political Equilibrium, Income Distribution and Growth", *Review of Economic Studies*, 60, pp. 755–776.
- PERSSON, T., and TABELLİNİ, G.; (1994), "Is Inequality Harmful for Growth? Theory and Evidence", *American Economic Review*, 84(3), pp. 600–621.
- PHAM, T. K. C.; (2005), "Economic Growth and Status-Seeking Through Personal Wealth", *European Journal of Political Economy*, 21 (2), 407-427.
- PIKETTY, T.; (1997), "The Dynamics of the Wealth Distribution and Interest Rates with Credit Rationing", *Review of Economic Studies*, 64 (2), pp. 173-189.
- RUNCİMAN, W. G.; (1966), *Relative Deprivation and Social Justice. A Study of Attitudes to Social Inequality in Twentieth-Century England*, University of California Press, Berkeley, California.
- SENİK, C.; (2009) "Direct Evidence on Income Comparisons and Their Welfare Effects", *Journal of Economic Behavior and Organization*, 72, pp. 408–424.
- STARK, O. and HYL, W.; (2011) "On the Economic Architecture of the Workplace: Repercussions of Social Comparisons

among Heterogeneous Workers”, *Journal of Labor Economics*, 29 (2), pp. 349-375.

STARK, O.; (2006) “Status Aspirations, Wealth Inequality and Economic Growth”, *Review of Development Economics*, 10, pp. 171–176.

STOUFFER, S.A., LUMSDAİNE, A.A., LUMSDAİNE, M.H., WILLIAMS, R.M. JR., SMİTH, M.B., JANİS, I.L., STAR, S.A., COTTRELL, L.S. JR.; (1949), *Studies in Social Psychology in World War II Vol. II: The American Soldier: Combat and Its Aftermath*, Princeton University Press, Princeton.

TAKAHASHİ, H., KATO, M., MATSUURA, M., MOBBS, D., SUHARA, T. and OKUBO, Y.; (2009) “When Your Gain Is My Pain and Your Pain Is My Gain: Neural Correlates of Envy and Schadenfreude”, *Science*, 323(5916), pp. , 937-939.

TOURNEMAİNE, F. and TSOUKİS, C.; (2008), “Relative consumption, relative wealth and growth”, *Economics Letters*, 100(2), pp. 314-316.

TVERSKY, A. and KAHNEMAN, D.; (1991) “Loss Aversion in Riskless Choice: A Reference Dependent Model”, *Journal of Economic Literature*, 106, pp. 1039-1061.

VEBLEN, T.; (1922), *The Theory of the Leisure Class: An Economic Study of Institutions*, B.W. Huebsch, New York .

VENİERİS, Y. and GUPTA, D.; (1986), “Income Distribution and Sociopolitical Instability as Determinants of Savings: A Cross-Sectional Model”, *Journal of Political Economy*, 94, pp. 873–883.

YİTZHAKİ, S.; (1979), “Relative Deprivation and the Gini Coefficient”, *The Quarterly Journal of Economics*, 93, 2, pp. 321-324.

ZİZZO, D. J., and OSWALD, A. J.; (2001) “Are People Willing To Pay To Reduce Others’ Incomes?”, *Annals of Economics and Statistics*, GENES, 63-64, pp. 39-65.

ZOU, H. F.; (1994), “The Spirit of Capitalism and Long-run Growth”, *European Journal of Political Economy*, 10(2), pp. 279-293.

ZWEİMÜLLER, J.; (2000), “Schumpeterian Entrepreneurs Meet Engel’s Law: The Impact of Inequality on Innovation-Driven Growth”, *Journal of Economic Growth*, 5(2), pp. 185 - 206.